

Ondanks de primitieve middelen hebben onze voorouders kans gezien betrekkelijk grote bedijkingswerken tot stand te brengen en de vele eilandjes tot enkele grote eilanden te formeren.

Van een doelbewuste bevordering der aanslibbing op de slikken en zandplaten, zoals wij deze thans kennen, is in vroegere eeuwen geen sprake geweest. De Steenbergse Rentmeester Andries Vierlingh, die in de 16e eeuw leefde, heeft in zijn „Tractaet van Dijckagie” karakteristieke en bijzonder rake opmerkingen gemaakt over de wijze, waarop met eenvoudige middelen de opslibbing kan worden bevorderd. Hij maakt er echter meteen de opmerking bij: „daer gaet sin ende grooten arbeyt thoe ende alle man en can op dat dack niet wel kaatsen”. Van in de praktijk gebrachte toepassingen van de door hem aangeraden „cruijsdammen” en „bastaert-duijckeldammen” op rondom in het water liggende platen om de opslibbing te bespoedigen is echter niets bekend. Dat is niet zo verwonderlijk en min of meer volkomen in overeenstemming met de geest van die tijd, toen volgens Vierlingh de dijkgraven „lieden waren die van het dijkwezen evenveel verstand hadden als een zeug van met lepelen te eten”.

Een andere vorm van landaanwinning is het afdammen van de talrijke geulen in de loop der eeuwen geweest. Deze afdammingen zullen, gezien de primitieve hulpmiddelen uit die dagen, op reeds sterk opgeslibde wantijen in die geulen zijn aangelegd. Hierdoor werden rustige inhammen gevormd, waarin de in het zeewater aanwezige slib in versterkte mate tot bezinking kon komen, zodat een schor spoedig weer rijp was om te worden ingedijkt.

Ook in de 19e eeuw hadden dergelijke afdammingen plaats, welke aanleg voor een groot deel gestimuleerd werd door de opkomst van de spoor- en tramwegen. Zo werd in verband met de spoorwegaanleg Roosendaal—Middelburg in 1867 de Kreekrak tussen Noord-Brabant en Zuid-Beveland en in 1871 het Sloe tussen Zuid-Beveland en Walcheren afgedamd. Voorts kan min of meer in dit verband de aanleg van de Slaakdam tussen St. Philipsland en Noord-Brabant in 1884 worden genoemd.

Het zich ontwikkelende plantenbestand bevorderde bij het hoger worden der slikken mede de opslibbing doordat dit het slib vasthield.

De schorbegroeiing is afhankelijk van de hoogte ten opzichte van hoogwater. Allereerst verschijnen de planten, die de grootste overspoelingstijd kunnen verdragen, zoals de *zeekraal* (*salicornia herbacea*), vervolgens ontwikkelt zich het *schorrekruid* (*sudéda maritima*) en de *zeeaster* (*aster tripoleum*) totdat tenslotte het *schorgras* zijn intrede doet. Het schor wordt dan „rijp” genoemd; het is beweidbaar geworden voor schapen en jongvee.

In Z.W.-Nederland ontstonden al naar de mate van opslibbing talrijke kleine en grote polders. Bij bestudering van de Waterstaatskaart kan men de mate van opslibbing uit de grootte der polders min of meer afleiden. Tot een systematische begreppeling ter bevordering van de opslibbing, zoals de kustbewoners van de Noordelijke gewesten dit reeds eeuwen deden, is het in het Zuidwesten van het land in vroeger tijden nooit gekomen. Men bepaalde zich hoogstens tot het zonder systeem aflaten van water uit erosieputten door greppels naar de dichtstbij gelegen krekken.

In de 20ste eeuw traden radicale veranderingen op. Men ging zich interesseren voor de mogelijkheden om de opslibbing met organogene middelen te stimuleren. De *Spartina Townsendii* deed zijn intrede. Aan de Zuidkust van Engeland had men reeds uitstekende resultaten met deze bijzondere, hoog groeiende grassoort bereikt, waarover de Engelse Prof. Oliver zich als volgt uitliet: Subject to climatic limitations wherever there is mud there will be *Spartina*. Voor het Zeeuwse gebied is dit ten volle bewaarheid zelfs op plaatsen waar weinig „mud” voorkomt.

In 1924 werden 500 planten uit Engeland aangevoerd en uitgezet op slikken, welke grote overeenkomst met de plaats van herkomst vertoonden, waarvan 350 stuks in het Zuider-Sloe.

De planten gedijden uitstekend, zodat besloten werd proeven op grotere schaal te nemen. In Mei 1925 werden 40000 planten uit Engeland aangevoerd, welke in het Zuider-Sloe, in de Braakman, op het Verdronken Land van Saeftinge, op de slikken van Hinkelenoord (Kreek-rak) en op de slikken van de Heene (ten Noorden van St. Philipsland) werden uitgeplant. Het resultaat was ongelooflijk. De *Spartina* begon haar zegetocht over de buitengronden en overal waar men thans in Zeeland de schorren bezoekt, vindt men *Spartina* en nog eens *Spartina* (afb. 1). Door de uitplant van *Spartina* werd voor vele buitengronden een vervroegde inpolderingsmogelijkheid geschapen. Het Noordelijke gedeelte van het Zuider-Sloe en de Braakman konden daardoor zeker enige jaren eerder worden bedijkt (resp. in 1949 en in 1952). Waar eenmaal *Spartina* vaste voet heeft gekregen, hetzij langs natuurlijke hetzij langs kunstmatige weg krijgt een andere vegetatie geen kans meer. Reeds met gras begroeide schorren worden steeds meer met *Spartina* overwoekerd.

Na de tijd van hoogconjunctuur na de eerste wereldoorlog deed zich ook in Zeeland de behoefte aan werkgelegenheid gevoelen. En steunende op de resultaten van de begreppelingswerkzaamheden in het Noorden des lands, werd in het Zuider-Sloe in 1932 met begreppelingswerkzaamheden begonnen. De bedoeling van dit systeem was, dat bij vloed het slibhoudende water zich geleidelijk over de begreppelde vakken verspreidde en dat bij eb een goede ontwatering werd verkregen, die het slib deed opdrogen en aan de ondergrond deed hechten. Door het begreppelen werd mede de ontwikkeling van de vegetatie bevorderd. Slechts op hooggelegen slikken (30 à 50 cm beneden G.H.W.) gaf dit systeem wel enig resultaat. Zowel met de vegetatieve methode door uitplanten van *Spartina*, die op ca. 1 m beneden G.H.W. tot G.H.W. in het Zeeuwse gebied groeit, als met de begreppelingsmethode was het niet mogelijk om de opslibbing op een lager niveau te doen plaats hebben. Met dit doel voor ogen werd in 1935 besloten tot bevordering van de opslibbing in het Zuidelijk gedeelte van het Zuider-Sloe volgens de in Duitsland ontwikkelde *Sleeswijk-Holsteinse methode*, waarbij het mogelijk was het begreppelen op een veel lager niveau, n.l. ongeveer op N.A.P. te beginnen. Bij deze methode worden gewoonlijk bezinkvelden van 400×400 m van uit het vaste schor gevormd met behulp van ongeveer 1—1,20 m hoge dammen van palen en rijshout. In deze bezinkvelden heeft begreppeling plaats totdat een niveau van ongeveer 1 m beneden hoogwater is bereikt (afb. 2).

Het bezinkveld wordt dan beplant met *Spartina*, waarna alleen ontwatering plaats heeft via de hoofd- en dwarsleidingen. Na de 2e wereldoorlog werd uitbouw volgens deze methode, waaraan in gebieden met een groot tijverschil verschillende bezwaren kleven, practisch niet meer toegepast en werd overgegaan tot de *kribbenmethode*, waarbij om de 200 m uitsluitend lengtedammen ongeveer loodrecht op de kust of schorrand worden aangelegd, waartussen wordt begreppeld (afb. 2 en 3). Bij de landaanwinning spelen echter niet alleen *waterbouwkundige* en *biologische factoren* een rol, maar ook *landbouwkundige* en *sociaal-economische*. Vooral sociaal-economisch bezien is het arbeidsintensieve begreppelen van de bezinkvelden na de 2e wereldoorlog zeer kostbaar geworden. Gaat men na welke kosten er aan verbonden zijn om op de beschreven wijze de buitengronden tot schorhoogte (G.H.W.) op te werken, dan komt men tot een onaanvaardbaar bedrag per ha. Dit was een van de redenen tot het bepalen van andere criteria voor de geschiktheid tot bedijking van het slik dan tot nu toe algemeen golden.

De moderne landbouw stelt, voor wat betreft het slibgehalte, minder zware eisen aan de bouwvoor dan vroeger; daarnaast stelt zij bijzonder veel prijs op een goede grondwaterpeil-beheersing, die vaak met een bemaling beter is te bereiken, dan met een suatiesluis.

Een werkgroep uit de Commissie Onderzoek Landaanwinning T.N.O. heeft verschillende

onderzoekingen hieromtrent verricht. Ze kwam tot de conclusie, dat aan de eisen voor goede landbouwgrond nog voldaan wordt bij een dikte van de ingeklonken slibhoudende bovenlaag van 60 cm met een gehalte aan afslibbare delen $< 16 \mu$ van tenminste 14 %.

Aan een goede bouwvoor stelt de landbouw nu de eis, dat:

- a. de grond een goede structuur heeft;
- b. zich geen schadelijke stoffen in de grond bevinden;
- c. de grond voldoende watervasthoudend is om bij een bepaald gewas verdroging hiervan of verstuiving van de grond te voorkomen.

Volgens deze nieuwere inzichten is het dus niet meer nodig met het kunstmatige opslibbingsproces door te gaan tot het schor „rijp” is geworden, met andere woorden ongeveer tot hoogwater is opgeslibd.

Nu geldt als criterium „bedijkingsgeschiktheid” volgens de hierboven gegeven formulering.

Door de veranderde inzichten is daardoor in de slibrijke wateren van het Zuidwestelijke Deltagebied het kunstmatig bevorderen van de opslibbing volgens de Sleeswijk-Holsteinse of kribbenmethode sociaal-economisch gezien, ook nu in de tijd van hoogconjunctuur volkomen aanvaardbaar geworden. Ook nu blijft echter gelden ten aanzien van deze werken, hetgeen Vierlingh (1570) in zijn „Tractaet van Dijkkagie” opmerkt: „Ten is niet genoeg dat men dijckt ende damt, maer men moet grootelicx toesien dat men alle dinck ten profijte doet”.

In het voorgaande werd hoofdzakelijk de ontwikkelde methoden besproken ter bevordering van de opslibbing in slibrijke wateren, zoals de Westerschelde en het Haringvliet. Het water van de hiertussen gelegen zeearmen, de Oosterschelde en het Brouwershavense gat c.a. zijn daarentegen slibarm. Hieruit volgt onmiddellijk, dat men in deze wateren dus niet behoeft te proberen om volgens de methode Sleeswijk-Holstein, enz. de opslibbing te bevorderen. Op zijn gunstigst zou men opzanding in plaats van opslibbing veroorzaken. Alleen de organogene methode door uitplanten van Spartina heeft nog enige kans van slagen, hetzij dan alleen op een vrij hoog niveau. Zonder infiltratie met zoet water zijn de zeer zandige aanwassen en opwassen in deze wateren bij bedijking vrijwel waardeloos. Door de uitvoering van de Deltaplannen, waardoor het zoete Zeeuwse meer zal worden gevormd, krijgen ook deze gebieden toekomstmogelijkheden.

Wat de landbouwkundige kant betreft bij het maken van plannen voor indijking van dergelijke mariene zandgronden wordt vooral gesteund op de onderzoekingen van de Landbouwkundige Afdeling van de Directie van de Wieringermeer (Noordoostpolderwerken). In dit verband zij gewezen op het rapport van één der medewerkers van Prof. Zuur, n.l. Ir. Smits over de landbouwkundige waardering van mariene zandgronden. Hij kwam hierbij tot de conclusie, dat bij toepassing van flinke bemesting en infiltratie de productiviteit van marien zandgrasland vrijwel even hoog is als van goed kleigrasland.

Deze conclusie opent ook voor de mariene zandgronden in de Oosterschelde en het Brouwershavense gat c.a. hoopvolle perspectieven.

In volgorde van de bedijkingsmogelijkheid zullen nu de belangrijkste daarvoor in aanmerking komende gebieden summier worden besproken. Deze plannen moet men niet zien als nauwkeurig uitgewerkte projecten, maar gedachten, die in een bepaalde richting wijzen.

We kunnen deze projecten indelen in 2 groepen, n.l.:

- a. die zonder uitvoering der Deltaplannen op korte termijn realiseerbaar zijn;
- b. die bij uitvoering der Deltaplannen te zijner tijd realiseerbaar worden.

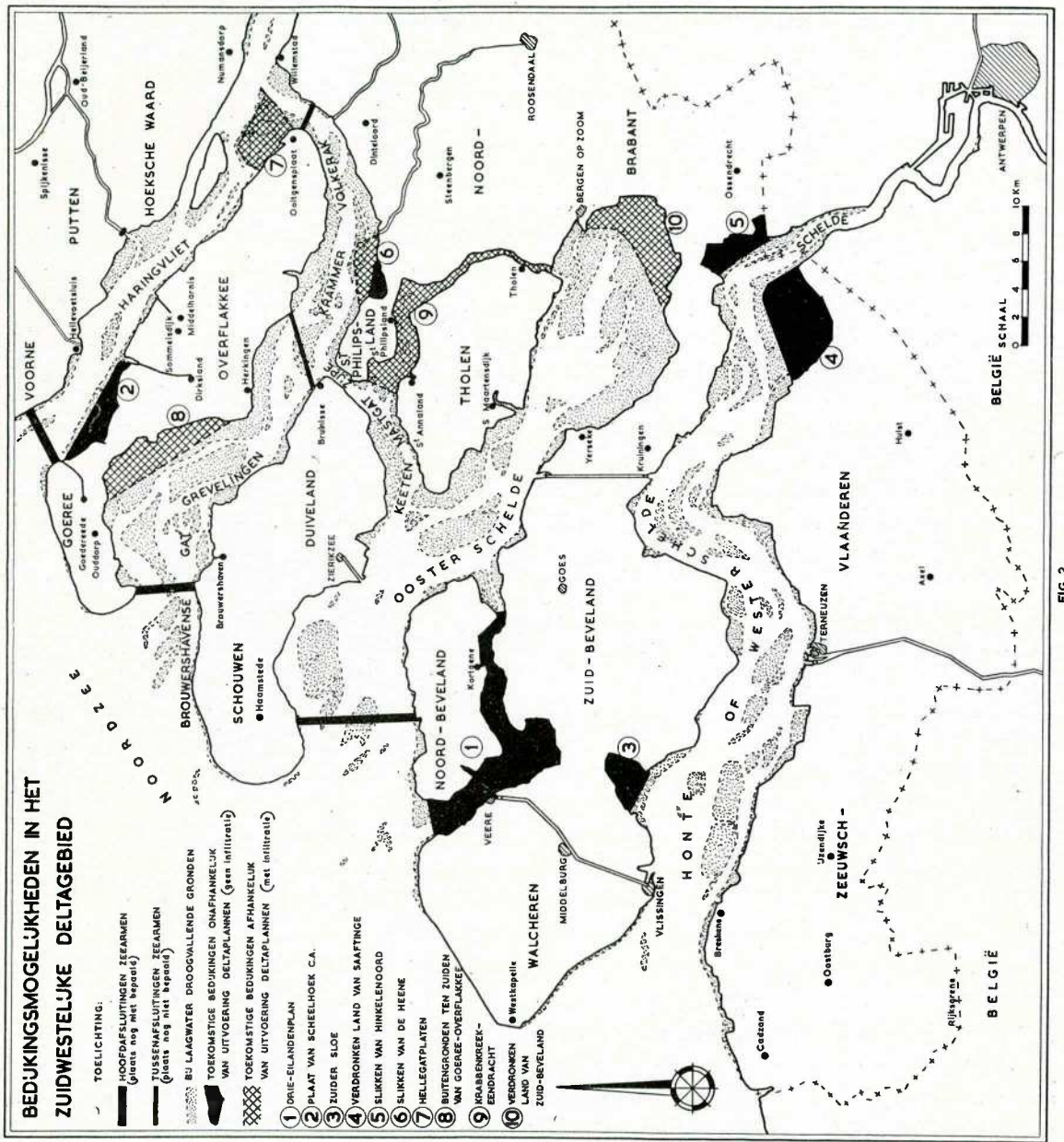

FIG. 2

Tot groep a behoren:

1. Het Drie-eilandenplan;
2. De Plaat van Scheelhoek c.a.;
3. Het Zuider-Sloe;
4. Het Verdronken Land van Saaftinge;
5. De Slikken van Hinkelenoord;
6. De Slikken van de Heene

en tot groep b:

7. De Hellegatplaten;

8. De buitengronden ten Zuiden van Goeree—Overflakkee tussen Goedereede en Herkingen;
9. De buitengronden langs de Krabbenkreek en de Eendracht;
10. Het Verdronken Land van Zuid-Beveland.

De projecten van groep a zijn zwart, van groep b met een kruisarcering in fig. 2 aangegeven.

Hierbij zij opgemerkt, dat onder *b* alleen de belangrijkste gebieden zijn vermeld; daarnaast kunnen nog talrijke smalle stroken langs de bestaande dijken en zandplaten worden ingepolderd, daar na afsluiting der zeearmen hiervoor geen hoge bedijkingen meer worden vereist. Mogelijk kunnen zelfs onder het toekomstige peil van het Zeeuwse meer en het Haringvliet liggende zandgronden worden bedijkt. Uit landbouwkundig oogpunt is echter een zo groot mogelijk zoetwaterbekken gewenst. Deze tegenstrijdige belangen zullen tegen elkaar moeten worden afgewogen. In het Haringvliet zal na de afdamming de mogelijkheid blijven bestaan het Rijn- en Maasslib op de veelal ondiepe oevers vast te leggen.

De totale oppervlakte, welke na de afsluiting der zeearmen voor inpoldering in aanmerking zal komen, kan geschat worden op 10 à 20.000 ha.

Zeer summier zullen nu de projecten 1 t/m 10 nader worden toegelicht.

1. *Het Drie-eilandenplan.*

Dit plan beoogt de afsluiting van het Veeregat en de Zandkreek, waardoor Walcheren, Zuid-Beveland en Noord-Beveland één geheel zullen vormen. Het Drie-eilandenplan kan onafhankelijk van de Deltaplannen worden uitgevoerd; de Delta-commissie is dan ook van mening (4e interim-advies), dat het niet nodig is de uitvoering van het plan afhankelijk te stellen van de beslissing over de Deltawerken, zoals deze in het 3e interim-advies werd voorgesteld en waarin uiteraard het Drie-eilandenplan past. Zij adviseert derhalve zo spoedig mogelijk tot de uitvoering over te gaan, daar door de aanleg van de dam door het Veeregat (capaciteit van 70 miljoen m³ bij eb resp. bij vloed) men gelegenheid zal hebben meer ervaring op te doen inzake constructiewijzen, materialen en materieel, welke bij de grote afsluitdammen van Brouwershavense Gat en Oosterschelde zullen moeten worden toegepast. Dit was één van de redenen waarom het gewenst geacht werd om de dam door het

Veeregat zo ver mogelijk zeewaarts te projecteren.

Ongeveer bij Katseveer werd de Oostelijke dam geprojecteerd, waarin een scheepvaart- en uitwateringssluis zal moeten komen. De afsluiting van genoemde zeearmen betekent een aanwinst van ca. 1650 ha redelijk goede cultuurgrond; bij toepassing van bekadingen zal nog een extra landwinst van ca. 450 ha kunnen worden verkregen. De totale oppervlakte van het in te polderen gebied bedraagt ca. 3400 ha. Bij uitvoering van het plan zullen ongeveer 50 km dijken tot 2de kering worden, zodat daaraan minder hoge eisen behoeven te worden gesteld. De totale lengte der afsluitdammen bedraagt ca. 3,5 km.

De in te polderen gronden zijn hoofdzakelijk door natuurlijke opslibbing gevormd.

2. *Plaat van Scheelhoek, c.a.*

De aanslibbing en de verhelung van de Plaat van Scheelhoek met het vaste land van Goeree—Overflakkee wordt sedert 1949 bevorderd door systematische landaanwinningswerken volgens de Sleeswijk-Holsteinse en kribbenmethode. (Afb. 4). De opslibbing in dit brakwatergebied is zeer groot. Vermoedelijk kan reeds omstreeks 1960 tot bedijking worden overgegaan. Een gedeelte van dit gebied heeft nu reeds hoge waarde door de rietcultuur. Bij afsluiting van het Haringvliet ten Westen van de Plaat van Scheelhoek kan met een bekading worden volstaan. Het in te polderen gebied bedraagt ca. 750 ha.

3. *Het Zuider-Sloe (fig. 3).*

De wijze van bevordering der opslibbing in dit gebied werd meer naar voren reeds beschreven. In 1949 werd het Noordelijke gedeelte van het Zuider-Sloe (483 ha) ingedijkt. Het Zuidelijke gedeelte is vermoedelijk omstreeks 1962 bedijkingsgeschikt. Het in te polderen gebied heeft een grootte van ca. 720 ha, waarvan 80 ha blijvend water.

Door de bedijking volgens het in fig. 3 aangegeven tracé zal de zoute kustlijn met ca. 5 km worden verkort. De binnengepolderde

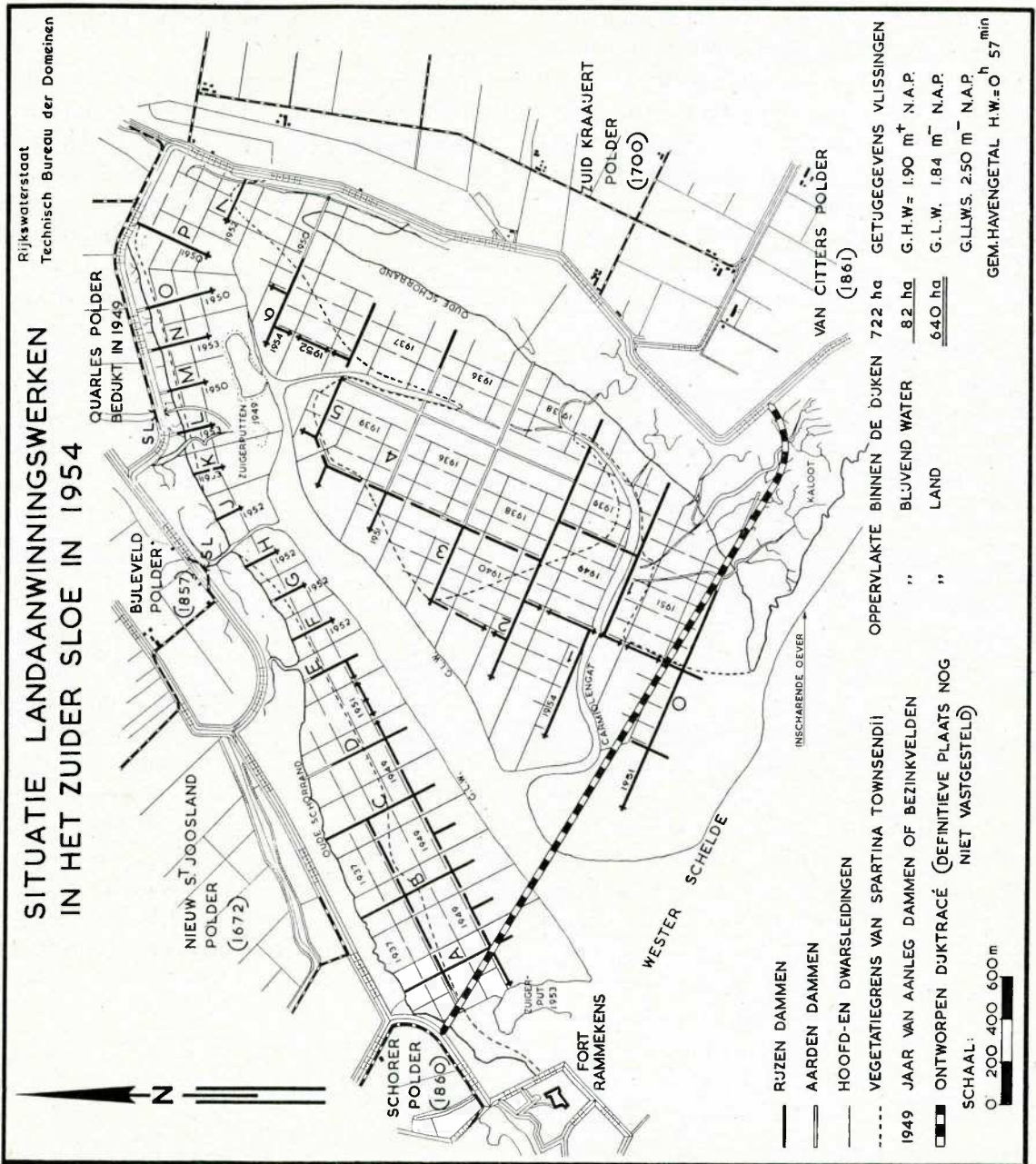

FIG. 3

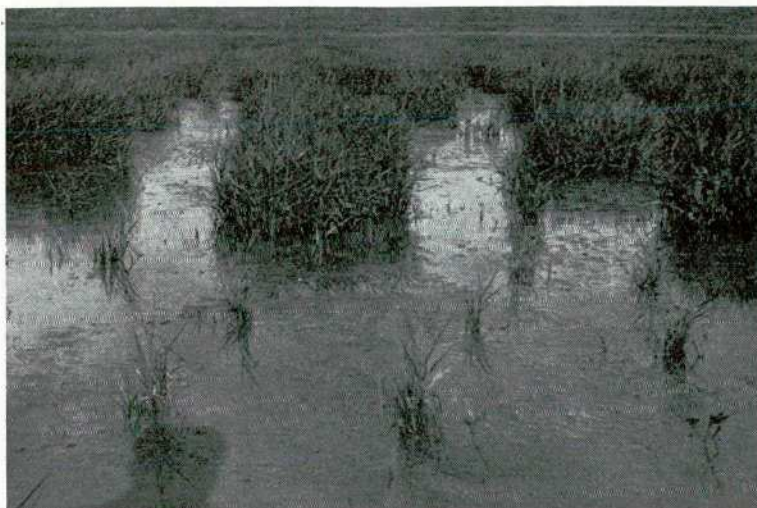
dijken, totaal lang 8,24 km, behoeven in het kader van de Deltaplannen vermoedelijk voordien niet te worden verhoogd.

De toenemende verzilting van de aangrenzende polders, in het bijzonder van de Zuid-Kraayertpolder, zal niet alleen tot staan worden gebracht, maar op de duur zelfs nagenoeg worden opgeheven.

4. *Het Verdrongen Land van Saaftinge.*

Dit in de 16e eeuw verloren gegane gebied is hoofdzakelijk door natuurlijke opslibbing bedijkingsgeschikt geworden. In het Noorderlijke gedeelte werd de opslibbing bevorderd door beplanting met Spartina. Onze Zuiderburen vrezden, dat bij bedijking van dit hoogliggende gebied bij stormvloed de komber-

Afb. 1. Spartina op de slikken vóór de dijk van de in 1919 ingedijkte Quarlespolder in het Zuider-Sloe. Op de achtergrond tweejarige pollens; op de voorgrond planten van 2 maanden oud.

Afb. 2. Door begreppeling gevormde akkers op de slikken vóór de dijk van de Quarlespolder. De grond uit de greppels wordt ter weerszijden op ruggen geworpen. Tussen de akkerruggen heeft ook opslibbing plaats zoals duidelijk op de foto is te zien. Op de kant zijn 2 rijen Spartina-planten op afstanden van 1 m h.o.h. gepoot. Links boven een als krib uitgebouwde rijzen dam.

Afb. 3. Een rijzen dam in aanleg nabij de Kaloot in het Zuider-Sloe. Per slikslede wordt het Gelderse rijshout vanaf een schip naar de dam vervoerd en vervolgens tussen de paalrijen verwerkt. Op de ankerak links de stropakken, welke onder het rijshout worden verwerkt als overgangslaag tussen slik en rijshout.

ging in de Westerschelde dermate zal worden verkleind, dat een ontoelaatbare verhoging van de waterstand te Antwerpen het gevolg zal zijn. Volgens berekeningen, uitgevoerd door de Centrale Studiedienst van de Rijkswaterstaat, is deze voorstelling van zaken aan de pessimistische kant. Bij uitvoering van de Deltaplannen zal op de Westerschelde vermoedelijk een geringe verlaging van de hoogwaterstanden optreden. Ook hier geldt, dat bij bedijking van het Verdronken Land van Saeftinge de tegenwoordige, te lage dijken daar ter plaatse niet behoeven te worden verhoogd. Ongeveer 2600 ha goede cultuurgrond kan hier worden bedijkt.

5. *De Slikken van Hinkelenoord.*

Dit gebied is eveneens hoofdzakelijk door natuurlijke opslibbing bedijkingsgeschikt geworden. De opslibbing werd gestimuleerd door beplanting met *Spartina*. Ook hier gelden van Belgische zijde dezelfde bezwaren tegen bedijking van dit gebied als voor het Verdronken Land van Saeftinge. De toekomstige landwinst bedraagt hier ongeveer 760 ha. Bij bedijking hiervan zal de zoute kustlijn met ongeveer 7 km worden bekort. Bovendien zouden de thans aanwezige te lage zeedijken niet behoeven te worden verhoogd.

6. *De Slikken van de Heene.*

Hiervan is een gedeelte van 240 ha bedijkingsgeschikt. Door beplanting met *Spartina* ten Noorden van dit gedeelte wordt getracht de opslibbing te bevorderen, teneinde tot een grotere bedijking te kunnen geraken. Wordt de bedijking uitgesteld tot na de afsluiting der zeearmen dan kan met een bekading worden volstaan. Mogelijk kan dan de inpoldering worden uitgebreid met de voorliggende Zeehondenplaat. Infiltratie van het Noordelijke gedeelte zal dan noodzakelijk zijn.

7. *De Hellegatplaten.*

Deze zandplaten zijn als de delta van het Volkerak te beschouwen. Door stenen dammen en op organogene wijze door uitplanten van

riet en biezen wordt de opslibbing bevorderd. Op één van de platen werd een kruisdam volgens Vierlingh aangelegd. De afsluiting van het Haringvliet en het Volkerak zullen de opslibbing gunstig kunnen beïnvloeden.

8. *De buitengronden ten Zuiden van Goeree—Overflakkee tussen Goedereede en Herkingen.*

Na afsluiting van het Brouwershavense gat zal hier ca. 2000 ha zandgrond kunnen worden ingepolderd.

Sedert 1926 wordt op een gedeelte getracht met *Spartina* de opslibbing te bevorderen.

Het in cultuurbrengen zal gepaard moeten gaan met infiltratie uit het zoete Zeeuwse meer.

9. *De buitengronden langs de Krabbenkreek en de Eendracht.*

Ook dit gebied, groot ca. 2200 ha, bestaande uit ca. 1000 ha water beneden N.A.P. en ca. 1200 ha lichte schor- en zandgrond, kan worden ingepolderd. Voor het in cultuurbrengen zal infiltratie met zoet water noodzakelijk zijn. Gelet op de waterbouwkundige consequenties hiervan, zal het vermoedelijk niet rendabel zijn, vóór afsluiting der zeearmen dit gebied te bedijken. Het motief, dat anders spoedig tot verhoging van ca. 44 km te lage zeedijk zou moeten worden overgegaan, zou een reden kunnen zijn om eerder tot bedijking te besluiten, daar de lengte der afsluitdijken maar ca. 3,6 km behoeft te bedragen.

10. *Het Verdronken Land van Zuid-Beveland.*

In dit in de 16e eeuw verloren gegane gebied zal zeker 2200 ha na afdamming van de Oosterschelde met behulp van infiltratie in cultuur kunnen worden gebracht. De grootte is afhankelijk van de gewenste grootte van de overblijvende meerboezem. De zeer geringe opslibbing wordt op het gedeelte, dat hoger ligt dan 1 m beneden G.H.W. bevorderd door beplanting met *Spartina*. De vorming van een dun laagje humus is hiervan het gevolg.

Met deze onvolledige opsomming zal worden volstaan. Het spreekt vanzelf, dat bovendien nog talrijke thans bij laagwater droogvallende zandplaten en smalle stroken vóór de bestaande dijken te zijner tijd kunnen worden bekaad. Een deel van de zandplaten, speciaal de grofzandige, zullen vermoedelijk in aanmerking kunnen komen voor natuurreservaat (vogelbroedplaatsen); op een ander deel zal griend-, riet- en biezencultuur kunnen worden bedreven.

Het totstandkomen van de kleinere inpolderingen vóór de bestaande dijken zal vaak kunnen samenvallen met bedrijfssanering (ruilverkaveling) van het achterliggende gebied.

In het voorgaande zagen we welke *directe* landwinstmogelijkheden schuilen in de afdamming der zeearmen. Niet minder belangrijk echter is de *indirecte* landwinst. Volgens de „Commissie ter bestudering van de ruimtelijke ordening in de Landbouw” ondervindt in Z.W.-Nederland rond 160.000 ha cultuurgrond schade door *verzilting* en *verdroging*. Hierbij bedraagt de oogstdepressie tenminste 15 %, bij 40.000 ha zelfs meer dan 25 %. Wanneer de zoetwaterboezems een oppervlakte zullen behouden van totaal 50 à 60.000 ha, kan de bruto-opbrengstverhoging door de opheffing van de verzilting op rond 8 miljoen en van de verdroging op rond 40 miljoen gulden per jaar worden gesteld. Hierbij is uitgegaan van de gedachte, dat het water in het voorjaar zo hoog wordt opgezet, dat daaraan in de zomer een schijf van 54 cm dikte zal kunnen worden onttrokken, waarmede over 160.000 ha een opbrengstverhoging van 15 % of meer zal worden verkregen. Dit betekent op zijn minst een indirecte landwinst van $\frac{15}{100} \times 160.000 = 24.000$ ha.

Resumerende kan worden gezegd, dat voor het besproken gebied de uitvoering van de Deltaplannen van enorme economische betekenis zal zijn ten aanzien van landwinst en landverbetering.

's-Gravenhage, 2 Mei 1955.

LITERATUUR :

- Bruggeman A.T.* Nieuw land ; overzicht van onze landaanwinning Bericht no. 2 van de Ned. Vereniging van Landaanwinning. 1953.
- Commissie ter bestudering van de ruimtelijke ordening in de Landbouw.* Belangen van Landbouw en Visserij bij de afsluiting van de zeegaten in Zuidwestelijk Nederland. 1954.
- Kalkwijk P. W.* De landaanwinning in het Zuider-Sloe. Weg- en Waterbouw, no. 9-10, 1954.
- Mesu F. P.* Het belang van de landbouw bij de afsluiting der zeegaten. Bericht no. 4 van de Vereniging van Landaanwinning. 1954.
- Verhoeven A. G.* Bevordering der landaanwinning in en inpoldering van een gedeelte van het Zuider-Sloe. 1951. Voor- dracht Kon. Instituut v. Ingenieurs no. 36.
- Vlam A. W.* Historisch-morfologisch onderzoek van enige Zeeuwse eilanden. 1943.

Afb. 4. Het afgedamde Zuiderdiep ten Zuiden van de Plaat van Scheelhoek door middel van een rijzen kistdam. Op de achtergrond het vaste land van Goeree—Overflakkee.

